

Les altres víctimes de la violència de gènere

La dona no és l'única víctima de la violència de gènere: els fills i les filles també queden profundament perjudicats. Aquest article té l'objectiu de posar el focus sobre aquestes altres víctimes, ja que constitueix un col·lectiu especialment vulnerable per raó de la seva edat i el seu futur creixement.

En primer lloc, s'explica la rellevància d'atorgar una protecció justa a aquestes altres víctimes. Després, es presenten algunes dades que posen de manifest la correlació entre la violència patida per les mares i l'impacte que aquesta violència pot tenir sobre els fills i les filles. Finalment, l'article se centra en la resposta que la societat civil i l'Estat van anar donant a la problemàtica de com atorgar una protecció efectiva als nens i nenes.

La societat civil i l'Estat Espanyol continuen ideant sistemes per atorgar una protecció cada cop més integral; cal seguir en aquesta línia i garantir una tutela efectiva d'aquest col·lectiu.

Quan parlem de violència de gènere (vdg), les paraules clau que salten al capdavant són les que tenen a veure amb la violència física i sexual. Molts ja recorden que la violència de gènere també inclou la pressió psicològica i la dependència econòmica i emocional, per arribar als extrems del femicidi i de la violència vicària.

Pel que fa a qui pateix aquestes violències, hi ha una tendència generalitzada a no especificar qui són les víctimes. Tots tenim molt clar que la dona és qui en queda afectada. Tot i això, l'entorn dels afectats per la vdg és més ampli: en particular, el nucli familiar

és el context que pateix les conseqüències més directes després de la dona.

Posar el focus a les seqüeles que la vdg pot tenir sobre els nens i nenes que viuen quotidianament en aquest entorn permet reconèixer que la violència de gènere no és una situació que recau sobre poques persones (el victimari i la víctima, bàsicament), sinó que abasta tota la societat. De fet, la família és el primer nucli on els nens i nenes es troben i d'aquí és on treuen les primeres conclusions sobre com funciona la societat i sobre com comportar-se i relacionar-se amb els altres. Si el pacte social es fonamenta en la voluntat

d'atorgar protecció als seus membres, aleshores el fet que el sistema de la família, que constitueix el nucli essencial de la societat, falli a atorgar aquesta protecció, representa un problema per a la societat sencera.

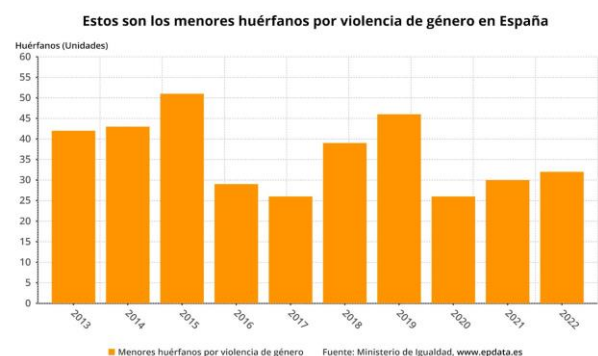
La Convenció de Drets Polítics i Civils, a l'article 23, afirma que la família és l'element natural i fonamental de la societat i de l'Estat i, a continuació, que els fills i les filles han de quedar protegits en tot moment. Així mateix, l'article 24 posa el focus en la protecció que cal atorgar als menors, una protecció que ha de ser constant i en què ha de primar l'interès del menor. De fet, els menors d'edat constitueixen un col·lectiu especialment vulnerable per la seva pròpia naturalesa, tant en termes humans com jurídics: la institució-ficció de la majoria d'edat es va crear per protegir les persones en els primers anys de vida, ja que considera que, fins a certa edat, les capacitats de comprensió de l'individu mitjà no estan plenament desenvolupats, com tampoc la seva capacitat de presa de decisions, entre d'altres. Per aquesta raó, cal reconèixer i atorgar una protecció als fills i les filles –una protecció que augmenta com més els fills i les filles són petits– quan aquests conviuen amb situacions de violència de gènere al seu entorn més proper.

Per tant, la família és l'espai on els nens i nenes aprenen els comportaments que, després, replicaran en entorns més amplis, i els aprenen copiant els gestos, les paraules i les maneres de ser dels pares. Per tant, la vdg no pot ser considerada

com un vel que es desenvolupa només sobre la dona i el maltractador, sinó que s'estén també sobre el nucli familiar.

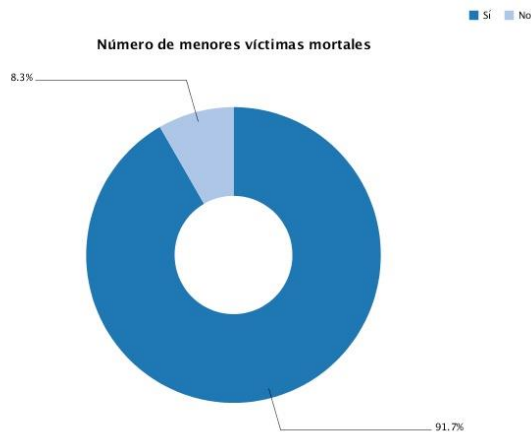
Els fills i les filles, aleshores, veuen vulnerats els seus drets a estar protegits dins de la família on es troben. L'Estat i la societat no aconsegueixen complir plenament aquest deure protector. En conseqüència, cal prendre consciència de les repercussions que la vdg pot tenir sobre els nens i les nenes i seguir implementant mesures que permetin posar un fre a aquestes seqüeles; tot això, mentre es treballa per eradicar totalment la vdg.

Abans d'entrar a veure algunes de les seqüeles que té la vdg sobre els nens i nenes, presentem algunes estadístiques. El nombre de menors orfes per vdg va arribar a 51 el 2015, nombre més alt en els darrers 10 anys; encara que no s'hagin tornat a registrar números tan alts els últims anys, des del 2020 van anar augmentant: 26 el 2020, 30 el 2021, i el 2022 es va tancar amb 32 víctimes.

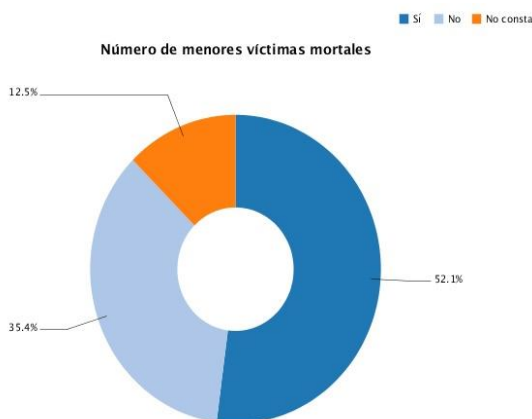

A més, sembla que la tendència sigui cíclica: després del pic del 2015, la situació va millorar sensiblement, fins al 2019, on hi va haver un altre

bec, per després millorar de nou; no obstant, si després de cada bec sembla que la situació hagi de millorar, així no és, perquè el nombre creix de nou, fins al proper bec.

Altres dades, que analitzen la situació des del 2019 fins al 2022, posen en relleu que el 91,7% dels menors víctimes mortals de vdg eren els fills i les filles dels maltractadors i que només en el 52,1% dels casos la mare vivia amb l'agressor (considerant que al 12,5% dels casos no consta si la vivia amb el maltractador o no).

Finalment, no sembla que hi hagi una correlació entre el nombre dels menors víctimes mortals de vdg i el sexe dels menors: el 54,2% de les víctimes mortals són homes i el 45,8% restant són dones. Que no hi hagi cap distinció especial posa l'accent sobre la mateixa protecció que aquests nens i nenes han de rebre.

Ara, entrem a explicar les problemàtiques més rellevants a què els fills i les filles generalment queden supeditats.

Save the Children i UN Women ressalten les repercussions negatives més significatives que la vdg té sobre els nens i les nenes: hi ha un impacte molt profund sobre el desenvolupament emocional, social, cognitiu i acadèmic; seqüeles que no finalitzen en entrar a l'edat adulta, sinó que, al contrari, poden alterar el funcionament de la vida adulta. És a dir, les repercussions no són només les que s'observen immediatament, a curt termini, sinó que també són les que es cristal·litzen en problemes lligats als processos de socialització, a l'aïllament i integració de la persona, al desenvolupament afectiu, la qualitat del somni i l'ansietat. Sense comptar que els nens i les nenes poden acabar perpetrant el comportament del maltractador, o bé tenir més dificultats de les que ja hi ha normalment en la identificació de patrons de violència i quedar-hi sotmesos més fàcilment. Per exemple, poden aprendre una forma errònia de demostrar afecte i la reproduïxen a la seva quotidianitat, perpetrant aquestes formes de

violència. De la mateixa manera, poden recórrer més fàcilment a la violència a l'hora de resoldre conflictes, ja que la van interioritzar com a part integrant de les relacions afectives entre persones.

L'edat en què queden exposats a aquestes visions i maltractaments també influeix sobre el tipus de dificultats que es poden materialitzar. Per exemple, en els nens i les nenes menors de 5 anys, hi ha més probabilitat que es desenvolupin, entre d'altres, problemes d'ansietat, tristesa i plor incontrolable. En canvi, en els nens i nenes d'entre 6 i 12 anys, edat en la qual comença un procés més profund d'imitació dels pares, és més probable trobar conductes agressives o que, al revés, no aconseguixin defensar-se en trobar-se en escenaris abusius.

A tot això cal afegir que no és fàcil identificar l'interès del menor, per tant és extremadament fàcil caure en situacions de desprotecció. Per exemple, si el pare entra a la presó, s'hauria d'atorgar al pare la possibilitat de veure els seus fills i filles? Tant en cas afirmatiu com negatiu, entren en conflicte dos drets bàsics: els drets del progenitor i el dret del menor al fet que la seva salut mental pugui quedar posteriorment perjudicada.

Més enllà d'això, també podrien analitzar-se les conseqüències de participar en un procés judicial o d'haver de desplaçar-se a un altre ambient - quant a nova família, nova ciutat, nova escola, només per fer-ne alguns exemples - o de veure's involucrats en tràmits successoris.

Finalment, i sense que aquest sigui un catàleg tancat, cal considerar la situació de vulnerabilitat econòmica en què els nens i les nenes es poden trobar. Sobre això, la Llei 3/2019, de millora de la situació d'orfanat de les filles i fills de víctimes mortals de violència de gènere, hi posa el focus. A més, es va reconèixer que aquesta Llei tenia un abast insuficient i, per això, es va modificar mitjançant la Llei Orgànica 2/2022, acostant-nos a una protecció cada cop més integral d'aquestes altres víctimes de la vdg.

Com vam poder observar fins ara, la vdg no es pot assolir només mitjançant el reconeixement d'aquestes altres víctimes, sinó que cal també actuar a nivell pràctic i cal la intervenció dels diversos components de la societat.

Des de la societat civil, hi ha diverses organitzacions que operen perquè les víctimes de vdg i els seus fills i filles vegin garantits els seus drets i que treballen per satisfer les necessitats. Algunes treballen al sector de la prevenció activa, és a dir, creant espais on els progenitors puguin ensenyar als seus fills i filles que la violència no és una via possible per voler i per créixer, destacant valors orientats a l'aconseguitment d'aquests fins.

Altres associacions realitzen activitats terapèutiques per als nens i nenes; altres brinden assessorament a tota la família. I altres posa a disposició espais fora de perill de qualsevol forma de violència, on les dones es puguin recuperar i reinventar, juntament amb els seus fills i filles. A més,

el voluntariat és una altra de les formes a través de les quals es fomenta l'educació sobre aquests temes.

Per tant, cal que tota la societat civil reconegui i recordi que els fills i les filles són víctimes de la vdg. Pel que fa a això, la Llei Orgànica 1/2004, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, va ser modificada justament per reconèixer-los com a tals. Així que ara només falta estendre aquest reconeixement perquè, a partir del despertar de la societat civil, els poders de l'Estat puguin actuar amb més facilitat i rapidesa en la protecció d'aquest col·lectiu especialment vulnerat.

Pel que fa al rol que l'Estat Espanyol va anar assumint en la protecció d'aquestes altres víctimes, cal posar en relleu que, quant a normativa i legislació, l'Estat està en un procés continu de millora d'aquesta protecció. A partir dels exemples legislatius que presentarem, és possible entendre que l'Estat és conscient que, per aconseguir la igualtat de tots davant la llei, cal adoptar mesures que no es refereixin només a homes i dones adults, sinó que també es refereixin expressament als nens i nenes, amb l'objectiu que creixin en peus d'igualtat. Crèixer en les mateixes condicions és fonamental també per eradicar totalment la vdg, ja que permet que no es perpetuïn determinats patrons de comportament. De fet, el preàmbul de la Llei Orgànica 1/2004 esmentada afirma que cal començar pel procés de socialització i educació, per intentar posar-hi fi.

A més de subratllar de manera inequívoca que "Les situacions de violència sobre la dona afecten també els menors que es troben dins del seu entorn familiar", el preàmbul d'aquesta llei "contempla també la seva protecció". No obstant això, no és aquí on els nens i nenes troben el mitjà de protecció més eficaç.

A partir del 1990, amb la Convenció dels Drets de la Infància, Espanya va ratificar diverses convencions a nivell internacional. A partir d'aquell moment, el país va anar treballant molt en la salvaguarda dels menors. Finalment, la Llei Orgànica 8/2021, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència, va ser aprovada. Aquesta és la primera llei que s'ocupa de proporcionar una protecció realment integral contra la violència envers els menors. El preàmbul vol proporcionar mesures per abastar totes les formes de violència, "incloses les produïdes al seu entorn familiar, de gènere, el tràfic i el tràfic d'éssers humans i la mutilació genital femenina, entre d'altres". Per tant, no se centra específicament en l'abast de la vdg sobre els nens i les nenes, sinó que té un abast més ampli, per intentar satisfer la petició del Comitè de Drets del Nen, que aconsellava la formulació d'un cos normatiu tan integral com el que regula la violència de gènere. Responent a aquesta petició, la llei inclou la modificació d'altres lleis, més o menys directament relacionades amb la protecció de menors, i treballa totes les fases en què el nen i la nena pot, potencialment, necessitar protecció: des de la prevenció, fins a la promoció de cert tracte cap als nens i nenes, fins a l'educació dels

i les menors a l'esfera de la defensa dels seus drets, fins a l'assistència a les víctimes.

Sent una llei recent, del juny del 2021, cal esperar per veure els reptes i els àmbits de millora, però cal ressaltar que és un gran pas endavant per al país, ja que els nens i les nenes constitueixen el centre d'atenció i, així mateix, es tracta d'explorar cada manera possible de maltractament. Entre aquestes, les conseqüències de la violència de gènere.

Tant la societat civil com l'Estat han de continuar actuant per assolir l'objectiu últim, és a dir, la

protecció dels nens i les nenes en relació amb la violència de gènere. És imprescindible que s'implementi aquesta nova llei i que, si cal, se n'aprovi una de més específica, igualment aplicable a tot el territori de l'Estat, de manera que tots els nens i les nenes tinguin accés als mateixos mitjans de protecció.

Michela Bongiovanni

Derecho y Global Governance,
Economics and Legal Order

Bibliografía:

- Save the Children (2010). *En la violencia de género no hay una sola víctima*. Recurso online: <https://www.savethechildren.es/actualidad/en-la-violencia-de-genero-no-hay-una-sola-victima>
- UN Women. *Tipos de violencia contra las mujeres y las niñas*. Recurso online: <https://www.unwomen.org/es/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/types-of-violence>
- Jimena Ocampo Lozano (2021). *El impacto para el niño de crecer en un ambiente violento*. Recurso online: <https://www.guiainfantil.com/articulos/educacion/abusos/el-impacto-para-el-nino-de-crecer-en-un-ambiente-violento/>
- José Antonio Martínez Rodríguez (2011). *El procedimiento contencioso de separación y divorcio en la violencia de género*. Recurso online: <https://noticias.juridicas.com/conocimiento/articulos-doctrinales/4662-el-procedimiento-contencioso-de-separacion-y-divorcio-en-la-violencia-de-genero/>
- Save the children (2019). *Millones de niños y niñas afectados por la violencia de género*. Recurso online: <https://www.savethechildren.es/actualidad/millones-de-ninos-y-ninas-afectados-por-la-violencia-de-genero>
- epdata (2023). *Violencia de género – datos y estadísticas*. Recurso online: <https://www.epdata.es/datos/violencia-genero-estadisticas-ultima-victima/109/espana/106>
- Delegación del gobierno contra la violencia de género. Portal estadístico. Recurso online: <http://estadisticasviolenciagenero.igualdad.mpr.gob.es/>

- Gobierno de España – Ministerio de Derechos Sociales y Agenda 2030 (2021). *Observatorio de la infancia – Marco Legal.* Recurso online: <https://observatoriodelainfancia.mdsocialesa2030.gob.es/infanciaEspana/contexto/marcoLegal.htm>
- *Ley Orgánica 8/2021.* Recurso online: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2021-9347

Publicat per:

**Asociació per a les
Nacions Unides
a Espanya**
United Nations Association of Spain

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Igualtat
i Feminismes**

ANUE no fa necessàriament com a seves les opinions expressades pels seus col·laboradors.